

ERASMI
ROTERO

DAMI LIBER VNVS, QVO
Leicis quicijis, sine tali ðe respõdet.

EIVSDEM

LIBRI DVO, AD ANNO-
tationes Eduardi Lei, quibus co-
natur nouũ testamẽtum omẽ refel-
lere, Priore defendit, quæ ipse in e-
uangelia, Altero autẽ quæ in apo-
stolum Paulum scripsit. Ab auto-
re recogniti.

Eduardi Lei annotationes, ad-
uersus annotationes Eras-
mi in nouũ testamẽtũ.

Epistola Vuolfgangi Fabritij Ca-
pitanis, præmittit, qua se pur-
gat Martino Gertophio,
de suspitione Lei-
ci fauoris.

EXIMIO THEOLOGO MARTINO GER-
TOPHIO, PASTORI IN DIETENHEIM,
VETERI SVO AMICO, ET NECES-
SARIO, VVOLFGANGVS FABRI-
TIVS CAPITO, S. D.

VB COENAM INTER
eruditos doctissime Marti-
ne, pronunciaui epistolā tu-
am, qua in Leum Anglum
tanto spiritu destomacharis,
& qua simul obiter me sali-
bus aspergis, q̄d ab illo sim
collaudatus. Ad pleraq; mul-
tum arrisum est. Vidisses fe-
stiuissimū conuiuū. Quisq;
pro se dictis in nos ludit. Vbi

auditū est, quod scribis, Lei librum tibi uideri præter cō-
uitia nihil complecti, mox quidam interpellans, En argu-
tum inquit, Lei patronum, rem odiosissimā quam uafre
obtexit molliori uocabulo. Nam Lei liber non tātum cō-
uitia continet, sed idem est ipsissimū uitium, idem est me-
rum scelus, & furia infernalis nocentissima. Quid inquā,
num fortiter tuetur sacris istis annotatiōibus uniuersam
rem theologicā? Tuetur, ait, ut Sinon græculus Troiam
qui prætextu ueri, mendacia celans Iliōn euertit. Ingeniū
ergo ostendit fictionibus? uidetur esse, inquit alius, inge-
nium, quod in promptu habet tantam uim mendaciorē,
at ingenium non est, sed mala natura, quæ scit fingere in-
stituto pro tempore accōmoda, sed apte fingere, & ceuli-
num lino connectere non scit. In eum modum alia mul-
ta, ut uenustiora, ita & atrociora dixerunt, quæ consulto
omitto illinere chartis, ne in miserū ex animo dicacitatē

ERASMVVS RO

TERODAMVS AEQVO LECTORI. S. D.

B SECRO TE LECTOR,
quisquis es, qui Eduardi Lei cō-
flictationem nuper obortā ad-
uersum me legisti, quando un-
quam Ethnicus in Ethnicū im-
potentius debacchatus est, quā
ille Christianus in Christianū,
sacerdos in sacerdotem, atq; eti-
am amicus in amicum? Nam
amicitiam ne nunc quidem in-

totum renunciat. Quis unquam legit quicquam inimi-
cius, aut seditiosus? Celsus ex professo cōiitijs impijs to-
tam Christi tum uitam, tum doctrinam proscidit. Aduer-
sus hunc libris aliquot depugnat Origenes. Sed quanto
mitior ille in Celsum, quā in me Leus? Expectabam
equidem librum haud quaquā edentulum, sed ille modis
omnibus uicit expectationem meam. Non suffecit illius
animo totus liber passim aculeatus, passim ad seditiōnē
classicum intonans, nisi apologiam apologia cumularet.
Tamen si sua cuiq; fama chara est, tamen, ita me Deus a-
met, magis me cruciat, quod huiusmodi uirulētis confli-
ctationibus perit simul & fructus studiorum, & tranquil-
litas uitæ christianæ. Atq; hac sanē in parte Leus per me
feret palmam. Cedo arena, porri go herbam, agnosco uis-
ctorem, idem facturus etiam si iuuenis essem, tantum ab-
est ut senex cum iuuenē putem mihi præter decorū, plus
quā muliebrem rixationem esse suscipiendam. Feruntur,
aut fructum etiam habent nonnullum humanæ cōfli-
ctationes, si citra rabiem consistant. Quo simul atq; excan-
duit.

AD LECTO

R E M

Visquis faues bonis literis, aut aliquid fauoris deberi putas Erasmo, qui tantis sudoribus, certe conatus est, de bonis literis benemereri, oro, atq; obtestor, ne q̄s in Eduardum Leum conuicijs debacchetur, quod iam nūc uideo quosdam aggressos. Qualis sit illius in meliber, nemo nō uidet. Sed mihi curæ est perpetuo rueri modestiæ laudē, quàm mihi doctorum hominū suffragia tribuunt hactenus, uel inuito Leo. Non uidebor mihi superior, nisi hominem argumentis, deinde etiam moderatione uicero. Hanc laudem qui mihi non inuident, temperent à maledictis in illum congerendis, sed multo magis in gentem, Mihi cum Leo certamen est, cum gente summa necessitudo. De Leo si quis parum honorifice sensurus est, ipse suo libello debet imputare. Genti par est, ut omnes eruditi faueant, quæ tot habeat uiros in omni literarum genere præcellentes, quæ principes habeat, sic toto pectore fauētes melioribus studijs, ut si similes haberemus apud nos non impune sic apud populū uociferarentur stolidi quidā Beneuale.

FINIS LIBRI ERASMI, QVO IS RE-
SPONDET CONVITIIS LEI, SVM
MA MODERATIONE.
MOGVNTIAE IN AEDIBVS
IOANNIS SCHEFFER.
MENSE IVNIO.
ANNO XX.

ERASMI

ROTERODAMI RE

sponsio ad annotationes Eduardi

Lei, quibus incessit loca quaedam

ex annotationibus eius qui-

bus ille explanauit quatuor

euāgelia, iuxta

priorē editionē.

LIBER PRIOR

ERASMI ROTE

RODAMI LIBER PRIOR, QVO

respōdet annotationibus Edouardi Lei,

quibus ille locos aliquot taxare

conatus est, in quattuor

euāgelijis, iuxta

priorē adi-

tionem.

Um subito p̄disset in lucem
liber Edouardi Lei, ceu uocē
adempturus nobis, quod lu-
pus solet ijs quos prior uide-
rit, uariabant amicorum sen-
tentia. Quidam censebant ni-
hil omnino respondendum,
quidā q̄ accuratissime respō-
dendum. Atq̄ hos, quidē illa
potissimū causa mouebat, q̄d
crederent fore, ut si uolumen

hoc, cuius iam diu iactati tanta fuisset apud omnes expe-
ctatio, magnifice refelleretur, cæteri à simili temeritate tē-
perarent. Illos non una mouebat causa, Primum iudica-
bant totum librum eius esse generis, ut uel nemine respō-
dente facile lectori non omnino stupido uenturum esset
in mentem quid respōderi posset. Id quod esse uerissimū
ex multorum literis accipio, Deinde etiam si liber hic ha-
beret mentem, haberet ingenium, haberet eruditionem
iudiciū, eloquentiam, festiuitatem, alia sc̄q̄ dotes q̄bus
solent eruditorū hominū lucubrationes cōmendari lecto-
ribus, tamen tam impotentē debacchationē, tam insignē
uirulentiā, nulli probo doctōre placituram affirmabās

LIBER TERTIVS

Responsio ad annotationē Eduardi Lei. CXIII.
aduersus annotationes Erasmi Roterodami in Acta apostolorum.

ER SPIRITVMSANCTVM
præcipiēs. Quoniam hæc particula per
spiritum reddebat orationē ambiguā,
quod referri possit, uel ad superiora, præ-
cipiens per spiritum sanctum, uel ad se-
quentia, per spiritum sanctum, quos ele-
git, ut ostenderem rectius accommodari

Acto. I
A

ad superiora, præsertim cū ordo sermonis præposterus
sit alteram sequentibus sententiā, per spiritum sanctum,
quos elegit, pro eo quod erat, quos elegit per spiritum
sanctum, adhibita periphrasi uerteram hunc in modum.

Ad eum usq; diem, quo postq; impartitus in hoc ipsum
spiritum sanctum, mandasset Apostolis, quos delegerat,
rursum assumptus est. Hic Leus negat opus fuisse peri-
phrasi, cum nostra lectio cōgruat ad sermonem Græcū.

Imò non quadrat, uel in hoc quod non congruit ratio tē-
poris in εντειλάμενος. Sed negat ex euāgelistæ uerbis eli-
ci, quod nos expressimus periphrasi. Imò quo minus al-
ter sensus possit elici, sermonis ordo reclamationat. Quid au-
tem uetat intelligi quod nos uertimus? An qui per pecu-
niam dicitur aliquem euexisse ad magistratū, nonne in-
telligitur, impartitus pecuniā conciliasse illi magistratū?

B

Nec ideo nego per spiritum sanctum electos episcopos,
qui regerent ecclesiam, si annoto Christum per spiritum
sanctum delegasse suis prædicandi munus. Imò quod ad-
ducit Leus pro me facit magis. Porro quod εντειλάμενος
refert ad hoc quod mox sequitur, ab Hierosolymis ne di-
scederent, mihi sane uidetur, tum coactius, tum dilutius,

b quasi

nec auctoritatē pro nihilo ducere, tot spiculis ueneno tin-
ctis impetit nomē ac famā proximī, atq; etiā amici, idq; fa-
cit animo tā gladiatorio, ut suā ipsius mortē cōtēnat, mo-
do mihi pariat exitiū, & lucrū esse ducat, si suorū studiorū
iacturā faciat, dū modo efficiat, neqd fructus ex meis la-
boribus redeat ad studiosos. Nec aliud argumētū uisū est
illi magis idoneū, unde famā, & gloriā suā auspicaretur, q̄
ab infamādo fratre & amico, beneq; merito. In id cū totis
neruis incūbat, tñ ut purus ac sibi bene cōsciū frequēter
accedit ad sacrā Christi mēsam. Fortassis illi satis est, qd nō
est scortator, qd nō est aleator, qd nō est temulētus. An ab
hoc uitiorū genere purus sit, mea nō refert, illud scio euan-
gelicū illud, Relinque munus tuū apud altare, nō esse di-
ctū ebrioso, non scortatori, aut aleatori, sed ei, cui dissidiū
erat cū fratre. Si deus nō approbat pecudē, aut auē, aut ali-
ud simile donū, qd datur ab eo, cui cū pximo nō cōuenit,
q̄tum oportet abesse ab hmōi animo, quē totus hic Leili-
ber prae se fert, qui paret hoc coeleste tractare sacrificium.
Quin ille totius malitię princeps, humani generis hostis,
nō ab alea, nō a scorto, nō a temeto nomen habet, sed ab
eo, quod unice uidetur esse studio Leo, *Ναβὰ Μιὰδς*. Nō il-
li datur uitio, qd sit adulter, qd potator, qd pfulsor, aut ne-
pos, sed superbus est, sed inuidus, sed prestigiator, sed mē-
dax, sed delator, & adeo nocēdi cupidus, ut suo ipsius eti-
am malo gaudeat lædere. Qui nunq̄ est sui similior, q̄ cū
se trāstfigurat in angelū lucis, ac sub pretextu pietatis inue-
hit exitiū ueræ pietatis. Hæc in genere dicta sint. Ego ne-
minē iudico. Sit sui quisq; iudex.

F I N I S.

Moguntia exædibus IOANNIS SCHEFFER
ANNO M.D.XX. mense IULIO.

LIBER

ALTER ERASMI ROTHE
rodami, quo respondet reli-
quis annotationibus
Eduardi Lei.

CVM PRIVILEGIO.

ERASMVS ROTTE

RODAMVS CANDIDIS LECTO-
RIBVS SALVTEM D.

VM HAEC SCRIBE-
rē, optime lector, idē tē pœni-
tuit instituti laboris, neq; em ar-
bitror multis annis mihi collo-
catam operā in ullum argumen-
tum uel cum tedio maiore, uel
cum fructu minore. An Leū sui
libelli pœniteat nescio. Nā aiūt
illum maioribus etiā copijs in-
staurare pugnam. Quod si fal-
sum est, & ille pacem mauult, age diuidamus inter nos
uictoriam. Dimidiū laudis ille ferat, ego dimidiū. Vice-
rit ille conuictijs, ego ueris. Fuerit ille superior uociferati-
onibus, argumentis ego. Dixerit ille seditiosius, ego mo-
deratius. Quod si uolet solidā auferre laudem ex hoc con-
flictu, ne tentet denuo iurgijs, & conuictijs, qua quidem in
re iam omnium, atq; adeo meo quoq; suffragio palmam
tulit, nec habebit me posthac concertatorem. Quid enim
facilius, quā uel ingerere, uel regere maledicta, & lu-
sco discere lusce? Mulierum ac scurrarū ista concertatio
est, non theologorum. In promptu est cuiuis labem alie-
no nomini aspergere, qui suum ipsius probum non me-
tuit. Ut enim uitæ, sic famæ alienæ dominus est, qui suæ
cōtempтор est. Si Leus uult talis haberi apud alios, qua-
lis ipse uidetur sibi, uir eruditus, cordatus, attentus, oeu-
latus, fortis, tueatur bonis argumentis suas illas toties ia-
ctatas, & tandem orbi proditas annotationes. Neq; rur-
sus euomat tantum pus conuictiorum, interim pollicitās
mox

AD PRIMAM.

ANNOTATIONEM

Eduardi Lei.

VM IN PRIORIBVS Mat. 1.

Schedis, quas habebat D. Ioā. Atenſis, quōdam inſlytæ Lo uanienſis Academiae uicecan cellarius, paucis dūtaxat uer bis annotaſſem, ubi nos legi mus, Chri generatio ſic erat, apud græcos haberi, Ieſu au tem Chriſti generatio ſic erat. Hic rem proluxa diſputatiōe dilatat, meq; meo, ut ait, iugu

lat gladio. Nam cum annotans in caput epiſtolæ ad Co rinthios poſterioris quartum dixiſſem, neſas eſſe, ſiquis in diuinis literis, uel unum apicem ſciens ac uolens mu tet, huius legis, quàm & eccleſia ſanxit, & ego meo cal culo comprobauī, neglectæ reum agit. Verum hic libēs rogarim Leum, quid ſcribæ facturū ſit, qui, qd frequen ter euenit, unum aut alterum uerbum omiſerit in descri bendis uoluminibus ſacris? Nū hac lege uocabit ad pœs nam uiolatae maiestatis euangelicæ? an excuſabit, im prudens fecit, dormitans fecit. Quid ſi Leus ipſe referēs locum aliquem ex arcanis literis per imprudentiam aut obliuionem omiſerit, aut addiderit uerbum, id quod fa cit aliquoties, num agnoſcet legem Deuteronomij, aut Apocalypſis? non opinor, ſed excuſabit incuriam hu manam, quæ nulli nō obrepitalicubi, quantūuis etiam cauerit. Et mihi ceu graue piaculum uult imputari, ſi qd omiſſum ſit ab operis typographorum? nam abſente

Nota in prima pagina indicis, ibi, Trifariam hic locus
potest accipi, addendum esse e regione pagina altera
συντριβων αυτων ut intelligamus spiritum discerpisse ho-
minem &c.

MOGVNTIAE EX AEDIBVS IOAN-
NIS SCHOEFFER, ANNO M. D.
XX. MENSE AVGVSTO.

